

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ

**Кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
(шифр та найменування спеціальності)**

**«Європейський досвід для створення та розвитку
туристичних кластерів в Україні»**

(назва теми)

Виконавець:

студентка ДФН ФМЕ

КОЗЕР А.А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

_____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____
Михайлюк Олена Леонідівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Туризм хоч і розвивається величезними темпами, але, в умовах зростання конкуренції, вимагає грамотних маркетингових рішень щодо вдосконалення напрямків розвитку. Причому, останнім часом особливої актуальності набувають питання, пов'язані з оптимізацією взаємодії елементів туристичної галузі. Суб'єкти туристичної сфери потребують не тільки партнерських відносин, побудованих на прямій взаємодії на взаємовигідних умовах, але і в методології побудови цих відносин.

Особливу важливість також мають проблеми стратегічного управління туристичними підприємствами на рівні регіонів.

В умовах глобалізації кластери стали консолідуючою силою, що сприяє підприємствам для досягнення максимальної ефективності виробництва і отримання значних конкурентних переваг, що, в свою чергу, призводить до підвищення конкурентоспроможності країни.

Формування кластерів є ефективним механізмом залучення до регіону прямих іноземних інвестицій, що забезпечує мультиплікативний ефект розвитку регіональної економіки, включення національних суб'єктів в міжнародні виробничі ланцюжки створення додаткової вартості.

Мета роботи - дослідити європейський досвід кластеризації туристичної сфери для подальшого використання його в Україні.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення низки взаємопов'язаних **завдань**, а саме:

- розкрити сутність понять: туризм, туристична політика, види туризму;
- дослідити кластери як елемент комплексності для розвитку туризму;
- обґрунтувати нормативно-правові засади розвитку туристичних кластерів;
- проаналізувати особливості процесу кластеризації туристичної сфери у країнах Європи;

Європи;

- вивчити розвиток різних видів кластерів у туристичній сфері Європи;
- виділити особливості розвитку кластерів у туристичній сфері України;
- дослідити показники ефективності функціонування кластерів;
- запропонувати шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Об'єкт дослідження – туристичні кластери Європи і України.

Предмет дослідження – процес впровадження європейського досвіду кластеризації у туристичну сферу України.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у наступному:

- розкрито сутність понять: туризм, туристична політика, види туризму;
- досліджено кластери як елемент комплексності для розвитку туризму;
- обґрунтовано нормативно-правові засади розвитку туристичних кластерів;
- проаналізувано особливості процесу кластеризації туристичної сфери у країнах Європи;

Європи;

- вивчено розвиток різних видів кластерів у туристичній сфері Європи;
- виділено особливості розвитку кластерів у туристичній сфері України;
- досліджено показники ефективності функціонування кластерів;
- запропоновано шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Методи дослідження: порівняльного, історичного, статистичного аналізу; предметного моделювання, аналогії, метод аналіз-синтез, системно-структурний – для систематизації основних понять.

Інформаційна база дослідження. Дослідження по темі кваліфікаційної роботи проводилися за допомогою аналізу законодавчих актів, комплексних програм розвитку регіонів, концепцій та стратегій розвитку окремих видів діяльності країн ЄС, України та

окремих територій; літературних джерел, матеріалів офіційних сайтів об'єднаних територіальних громад, обласних та районних адміністрацій.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 105 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 24 малюнки, 3 додатки. Список використаних джерел включає 122 найменування.

Публікації за темою дослідження.

1. Козер А.А. Оцінка маркетингової діяльності туристичного підприємства «Impra Travel». - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України».- Т.3, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.96-99.

2. Козер А.А. Кластери як елемент комплексності для розвитку туризму. - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України».- Т.3, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.499-502.

3. Козер А.А. Особливості розвитку винного туризму в Італії. - «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України».- Т. 2, 15 квітня 2020 року.- ОНЕУ, Одеса.- С.242-245.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ»** визначено сутність понять: туризм, туристична політика, види туризму; досліджено кластери як елемент комплексності для розвитку туризму.

У другому розділі **«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КЛАСТЕРНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ»** проаналізовано нормативно-правові засади розвитку туристичних кластерів досліджено особливості процесу кластеризації туристичної сфери у країнах Європи; оцінено розвиток різних видів кластерів у туристичній сфері Європи .

У третьому розділі **«ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ»** досліджено особливості розвитку кластерів у туристичній сфері України, обрано показники ефективності функціонування кластерів, визначено шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Створення об'єднання підприємств у формі кластера є вигідним та має багато переваг, але відсутність спеціального закону щодо кластерів не дає можливості повноцінно регулювати їхню діяльність.

Відмінності кластерів від інших форм об'єднань підприємств:

- діяльність кластерів не визначає спеціальних особливостей його органів управління (на відміну від корпорацій та концернів);
- кластери мають постійний характер діяльності (на відміну від консорціумів);
- кластери створюються не лише з метою постійної координації господарської діяльності підприємств (на відміну від асоціацій);
- кластери тісно взаємодіють із навчальними закладами, органами місцевого самоврядування тощо;
- кластери отримують підтримку від держави або місцевих органів влади.

2. Для успішного розвитку туризму в Україні і регіоні необхідно вдосконалювати нормативно правову базу цієї діяльності, а саме:

- урахуванням досвіду провідних туристичних країн ЄС шляхом, що забезпечить вдосконалення законодавства у зазначеній сфері;

- приведення у відповідність з міжнародними вимогами методів статистики у сфері туризму та курортів та впровадження рекомендованої Всесвітньою туристичною організацією ООН (ЮНВТО) системи сателітного рахунка;

- візової лібералізації та спрощення візових процедур для туристів з країн, що є цільовими ринками для України;

- актуалізації діючих та укладення нових міжвідомчих та міжурядових угод про співпрацю у сфері туризму та курортів;

- гармонізація національних стандартів у сфері туризму та курортів з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню якості національного туристичного продукту шляхом:

- впровадження міжнародної системи якості послуг за такими напрямками, як туроператорська та турагентська діяльність; готелі та аналогічні засоби розміщення; заклади громадського харчування; гіді-перекладачі та екскурсіводи; туристичні інформаційні центри; курорти, оздоровчі послуги та кемпінги; пляжі, дайвінг; екологічний, сільський, активний туризм; інші пріоритетні види туризму для держави та регіонів; виставкова та конгресна діяльність тощо.

3. Критеріїв щодо ефективності функціонування туристичних кластерів не розроблено, але, зважаючи на те, що вони спричиняють особливий вплив на регіональних розвиток країни, до їх числа можна віднести:

- високий рівень територіальної концентрації учасників кластеру, досягнення ними «критичної маси», що забезпечує максимально корисний ефект від взаємодії між ними;

- показники зростання доданої вартості на рівні компанії, кластеру і сектору; показник частки підприємств кластера у ВРП; рівень зайнятості населення (% зайнятих у кластері); рівень доходів населення на території присутності кластерів;

- показники обсягів залучених інвестицій, обсягів залучених венчурних коштів, оцінки участі банків у діяльності кластеру, обсягів державних і приватних інвестицій у розвиток інфраструктури; кількість отриманих грантів;

- залучення прямих іноземних інвестицій у нові та вже існуючі компанії;

- розвиток місцевого ринку праці та запобігання формуванню вузької спеціалізації персоналу, розширення місткості локального ринку праці.

4. Включення вітчизняних туристичних кластерів до глобальних ланцюжків вартості дозволяє істотно підняти рівень національної технологічної бази, підвищити швидкість і якість економічного зростання за рахунок підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств, які входять до складу кластеру, шляхом:

- придбання і впровадження критичних технологій, новітнього устаткування;

- отримання підприємствами кластеру доступу до сучасних методів управління і спеціальних знань;

- отримання ефективних можливостей виходу на конкурентні міжнародні ринки.

5. Відмінності туристичних кластерів від інших форм об'єднань підприємств:

- діяльність кластерів не визначає спеціальних особливостей його органів управління (на відміну від корпорацій та концернів);

- кластери мають постійний характер діяльності (на відміну від консорціумів);

- кластери створюються не лише з метою постійної координації господарської діяльності підприємств (на відміну від асоціацій);

- кластери тісно взаємодіють із навчальними закладами, органами місцевого самоврядування тощо;

- кластери отримують підтримку від держави або місцевих органів влади.

6. Загальні проблеми, що стримують розвиток туристичних кластерних структур:

- низький рівень прозорості і довіри між потенційними учасниками кластерів, у тому числі довіри до органів влади;

- відсутність достатнього досвіду державно-приватного партнерства, а також правові проблеми з його реалізації;
- недостатнє розуміння сутності кластерного підходу, його переваг та ефективності з боку органів влади та суб'єктів господарювання, а отже, і відсутність кластерних ініціатив та відповідної політики їх реалізації;
- нестача кваліфікованих кадрів, пов'язана з невідповідністю змісту і якості освітніх програм установ вищої, середньої та початкової професійної освіти потребам економіки;
- недостатня якість і доступність транспортної та інженерної інфраструктури;
- недостатній рівень організаційного розвитку кластеру, включаючи відсутність практики стратегічного планування розвитку кластеру, відсутність системи ефективних інформаційних комунікацій між учасниками кластеру;
- обмежений доступ до зарубіжних ринків;
- низький рівень розвитку спеціалізованої інфраструктури та сервісу, у тому числі готелів, організацій громадського харчування, пасажирського транспорту.

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу студентки ЦДФН, ФМЕ Козер А.А.
«Європейський досвід для створення та розвитку туристичних кластерів в Україні»

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
зі спеціальності 242 Туризм

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 105 стор. Робота містить 11 таблиць, 24 малюнки, 3 додатки. Список використаних джерел - 122 найменування.

Об'єкт дослідження – туристичні кластери Європи і України.

Предмет дослідження – процес впровадження європейського досвіду кластеризації у туристичну сферу України.

У першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ» визначено сутність понять: туризм, туристична політика, види туризму; досліджено кластери як елемент комплексності для розвитку туризму.

У другому розділі «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КЛАСТЕРНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ» проаналізовано нормативно-правові засади розвитку туристичних кластерів досліджено особливості процесу кластеризації туристичної сфери у країнах Європи; оцінено розвиток різних видів кластерів у туристичній сфері Європи .

У третьому розділі «ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ» досліджено особливості розвитку кластерів у туристичній сфері України, обрано показники ефективності функціонування кластерів, визначено шляхи підвищення процесу кластеризації туристичної сфери України за рахунок залучення європейського досвіду.

Ключові слова: туристична діяльність, кластерна політика, туристичні кластери, європейський досвід кластеризації.

SUMMARY

for the qualification work of a student of the Central Federal State Fund, FME Kozher A.A.

“European experience for creation and development tourist clusters in Ukraine »

qualification work for a bachelor's degree in a specialty
specialty 242 Tourism

Odessa National University of Economics, Odessa, 2020

Qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used. The total volume of the thesis is 105 pages. The work contains 11 tables, 24 drawings, 3 appendices. The list of sources used includes 122 names.

Object of study - tourist clusters of Europe and Ukraine.

The subject of the research is the process of introduction of the European experience of clustering into the tourist sphere of Ukraine.

The first section "THEORETICAL BASIS OF TOURIST CLUSTER POLICY" defines the essence of concepts: tourism, tourism policy, types of tourism; clusters as an element of complexity for tourism development are investigated.

In the second section "EUROPEAN EXPERIENCE OF CLUSTER TOURIST POLICY" the normative and legal bases of development of tourist clusters are analyzed peculiarities of the process of clustering of tourist sphere in the countries of Europe are investigated; the development of different types of clusters in the tourism sphere of Europe is evaluated.

In the third section "THE APPLICATION OF EUROPEAN EXPERIENCE FOR THE DEVELOPMENT OF TOURIST CLUSTERS IN UKRAINE" the features of the development of clusters in the tourist sphere of Ukraine are determined, the indicators of the efficiency of the clustering of Ukraine are determined.

Keywords: tourism activity, cluster policy, tourism clusters, European experience of clustering.